

A forrásokot elemző egységet különféle helynévtörténeti problémák bemutatása követi. KISS GÁBOR és ZÁGORHIDI CZIGÁNY BALÁZS Vas megye kora Árpád-kori település- és birtoktörténetét vizsgálva az ezeket jelölő két tulajdonnévcsoport és a víznevek összefüggéseire világít rá (111–9). A források történeti földrajzi elemzése során a következő névkeletkezési láncolatot állítják föl: víznév → birtoknév → várnév/településnév. A *Sár* víznév kapcsán azt is feltételezik, hogy a belőle alakult birtoknév metonimikusan számos településnév alapja lett a birtoktest területén egy átmeneti időszakban, míg a sokszoros homonímia zavaróvá nem vált.

BÁBA BARBARA a földrajzi köznevek helynévalkotó szerepét és a jelentéshasadást vizsgálja ómagyar kori adatokon (121–31). Elemzésében névszociológiai tényezőkből indul ki: a jelenség a természeti nevekénél a leggyakoribb. Megállapítja, hogy a puszta földrajzi köznevek határnévként jelennek meg a leggyakrabban. A névfajtan kívül a földrajzi köznevek speciális jelentéstartalma is szerepet játszik azok névalkotó erejében.

A még ismertetendő két tanulmány újabb kori helynevekből levont törvényszerűségeket fejteget. PÁSZTOR ÉVA a két eltérő forrástípust képviselő 18–19. századi hajdúnánási térképek és határjárási iratok névhasználatának eltéréseit veti össze (133–50). Megállapítása szerint a térképekre jellemző névszerkezetek, a körülírással névformák közelebb állnak az írásbeliséghez; sok szerkezet a név – nem név határán áll; és számottevő az idegen lejegyzők névalkotó szerepe. A határjárási levelek szövegezése és névhasználatára még ekkoriban is emlékeztet az Árpád-korból ismert formulákra, szerkezetekre.

DITRÓI ESZTER cikke a „névjárások” jellemzőinek feltárásához kötődik: a névadás regionális eltéréseinek földrajzi tagolódását mutatja be Vas megye nyugati részének jelenkori helynevei alapján (151–61). Két olyan jelenségcsokor területi megoszlását vizsgálja, amelyeket a helynévadás lexikális-morfológiai és funkcionális-szemantikai szintjén lehet megragadni: a birtoklás kifejezését és a szó szerkezetből felépülő egyrészes nevek elterjedését. Mindkét jellemző elkülönülése a Rába mente jelenséghatár voltát igazolja. E kezdeti lépések után célszerű volna a munka kiterjesztése a vizsgált régió névrendszereinek átfogóbb bemutatására, elkülönítő jegyeinek feltérképezésére, hosszabb távon pedig a magyar helynévrendszer alrendszereinek, régióinak kimutatására is.

A periodika hatodik kötete az eddigi számok által kitaposott úton halad. A folytatás szükségességét igazolja, hogy a kiadványokat megalapozó helynévtörténeti szeminárium minden évben összegyűjti a szakma kezdő és tapasztaltabb kutatóit – az ötletek és munkatervek kimeríthetetlen tárházával. A későbbiekben megfontolható lenne a szervezők számára, hogy a rendezvény és a kötetek tárgykörét tematizálják.

HÁRI GYULA

NAMENKUNDLICHE INFORMATIONEN 95–96. (2009)

Szerkesztők: ERNST EICHLER – KARLHEINZ HENGST – DIETLIND KRÜGER

Leipziger Universitätsverlag, Leipzig. 431 lap

Tanulmányok. – Az első két tanulmány a Lipcsei Egyetem 600 éves fennállásának tiszteletére is íródott: HANS WALTHER Lipcse (Leipzig) nevének eredetét igyekszik felderíteni a legkorábbi említések alapján (11–9). Következtetése szerint az elsőként adatolható

**Lib(i)z(i)* alapja egy 'vízben gazdag, csúszós' terület jelentésű, ószorb *-ica* vagy *-ć* végződésű helynév lehet, amely kapcsolatban áll többek között a latin *liquor* 'folyadék', *liquere* 'folyékonynak lenni', *liquidus* 'folyékony', *libra* '(vízi) mérleg' stb. szavakkal. A későbbi említésekben felbukkanó *Lipzk* forma alapja pedig a szintén ószorb **Lip'sk(o)* vagy *Lip-c* név lehet, amely a *lipa* 'hárs' jelentésű szóra vezethető vissza. KARLHEINZ HENGST a nevet még messzebből eredezteti, és mögötte az indogermán **leibh-* 'folyóvízben gazdag terület' jelentésű tövet feltételezi, amely például *Litvánia* nevében is megtalálható (21–32). Második tanulmányában a szerző a kelet-tübingi Greiz városának legkorábbi oklevelét elemzi nyelv- és tartománytörténeti szempontból. Arra hívja fel a figyelmet, hogy az ilyen típusú munkához elengedhetetlen a tartománytörténetek és a nyelvtörténetek együttműködése (37–54).

ERNST EICHLER tézisszerűen, hat pontban, elsősorban német és cseh példák alapján foglalja össze a helynevek kontrasztív elemzésének legfőbb elveit (33–6). Kiemeli például, hogy nem elég a makrotípusokat vizsgálni, hanem figyelmet kell fordítani a regionális jellegzetességekre is, továbbá hogy e régiók a hagyományos és a névtani szempontok alapján különbözhetnek egymástól. Végül a belső (egy nyelvterületen belüli) és a külső (nyelveken átívelő) összehasonlítás különbségeire is figyelmeztet, a külső összehasonlításra GYÖRFFY ERZSÉBETnek a magyar és a svéd víznevekről írt elemzését hozva példaként. WALTER WENZEL írásában HEINZ SCHUSTER-ŠEWECnek ad választ a lausitzi helynevek lehetséges értelmezéseit vitató korábbi kritikájára, olykor helyt adva az észrevételeknek, de legtöbbször megkérdőjelezve azok helyességét (55–88).

VINCENT BLANÁR az elméleti névtudomány nézőpontjából vizsgálja a tulajdonneveket (89–157). Többek között beszél a nevek kettős szerepéről (a nevek mint egy-egy nyelv szókincsbeli elemei, illetve mint egy névtani alrendszer elemei), filozófiai, nyelvészeti és onomasztikai vonatkozásairól, a kutatási módszerek sokféleségéről, a nevek mint jelek formai és tartalmi oldalának összefüggéseiről, grammatikai és pragmatikai-kommunikációs jellegzetességeikről, a tulajdonnév modellálhatóságáról, valamint szöveg- és szótárbeli megjelenéséről. CHRISTIAN TODENHAGEN szintén angol nyelvű tanulmányában korabeli sajtóhírek és későbbi visszaemlékezések alapján azokat a tényezőket és folyamatokat eleveníti fel, amelyek következtében a kaliforniai Germantown lakosainak kérésére 1918-ban először a postahivatal és a vasútállomás, majd az egész település neve *Artois* lett (159–71).

HARALD BICHLMEIER néhány esettanulmányon keresztül mutat rá arra, hogy a helyes következtetések levonásához mekkora szükség van (illetve lenne) az indogermanisztika és az általa óeurópainak nevezett névtudomány szoros együttműködésére (173–208). GUNDHULD WINKLER a *-leben* végű német helyneveket vizsgálja és tipologizálja a meghatározó tagjukban található személynevek alapján (209–32). VOLKMAR HELLFRITZSCH a MemoMaster nevű adatbázis-kezelő programot ajánlja a névkutatók figyelmébe (233–8). DAVID LANDAU angol nyelvű írásában a gót *juileis* hónapnevet járja körbe: másokkal ellentétben ő nem germán vagy indoeurópai eredetűnek tartja, hanem a bibliai *jubilee* szóban találja meg végső forrását, továbbá amellel érvel, hogy ez szent név (nomen sacrum), és mint ilyen, rövidítés (239–48). A kötet utolsó tanulmányában STANISŁAWA SOCHACKA a „Szilézia földrajzi nevei” (Nazwy geograficzne Śląska) című szótár elvismódszertani alapjait, forrásait, szócikkeinek felépítését mutatja be, valamint a jelenleg 13. köteténél tartó mű fogadtatását ismerteti (249–55).

Recenziók, új kiadványok. – A rovatban angol, cseh, észt, francia, kanadai, lengyel, német, orosz, osztrák, svájci, svéd és ukrán kiadványokat ismertetnek (259–356).

A **Folyóiratszemlében** a *Beiträge zur Namenforschung* 44. (Heidelberg, 2009); a *Rivista Italiana di Onomastica* 12/2–15/2 (Róma, 2006–2009) és a *Névtani Értesítő* 30. (Bp., 2008) köteteit mutatják be röviden (359–63).

Közlemények, méltatások. – E rovatban elsőként rövid beszámolókat olvashatunk öt névtudományi konferenciáról, illetve tanácskozásról. Ezt a jubileumukat ünneplő jeles névkutatók köszöntése, illetve több, 2009-ben elhunyt névésről szóló megemlékezés követi (403–15).

Hírek és kommentárok. – A rovat a 2008. november 22. és december 9. közötti legfontosabb névtudományi rendezvényekről, eseményekről számol be kronológiai sorrendben, illetve felhívja a figyelmet két 2010-es konferenciára is (419–27). A kötetet a közreműködő szerzők elérhetőségének listája zárja (429–31).

KOZMA JUDIT

NAMENKUNDLICHE INFORMATIONEN 97, 98. (2010)

Szerkesztők: ERNST EICHLER – KARLHEINZ HENGST – DIETLIND KRÜGER
Leipziger Universitätsverlag, Leipzig. 97. 239 lap, 98. 273 lap

A folyóirat 97. számában tanulmányok és recenziók, a 98.-ban pedig tanulmányok, recenziók, beszámolók és méltatások olvashatók.

Tanulmányok. – A 97. szám első írásában KARLHEINZ HENGST a Lipcsei Egyetem Szláv Intézetében 1909 óta folyó névtani kutatások történetét tekinti át röviden (7–17). VOLKMAR HELLFRITZSCH és KARLHEINZ HENGST a DAMARIS NÜBLING és KONRAD KUNZE által szerkesztett német családnévatalasz 1. kötetének a névtudomány számára hozott újdonságait emeli ki, illetve felhívja a figyelmet néhány, a további kötetek munkálataiban szükséges változtatásra. Az atlasz az 1996-ban leggyakoribb 10 000 német családnévet, illetve azok magánhangzóiban eltérő változatait ábrázolja 336 térképlapon (19–39). DONATELLA BREMER világirodalmi példák alapján tekinti át a tulajdonneveknek a hasonló tematikájához fűződő különböző szerepeit (41–73).

ALIYE MEHREBANI-YASYBA és GABRIELE RODRÍGUEZ tanulmányaikban a Németországban élő törökök személynévadási szokásait vizsgálják, kitérve a német és a török írásrendszerből fakadó különbségekre és névtorzulásokra is (75–93, 95–107).

HARALD BICHLMEIER a *Magdeburg* helynév előtagjával kapcsolatban morfológiai és etimológiai érvekkel cáfolja JÜRGEN UDOLPHNAK azt a véleményét, hogy a név egy germán 'nagy, hatalmas' jelentésű, nem adatolt szóból ered. BICHLMEIER a helynév korábbi értelmezéseit – *Magdeburg* mint 'a szűz vagy szüzek városa', illetve 'a kamilla városa' – továbbra is valószínűbbnek tartja, bár azok sem problémamentesek (109–32). HEINZ FÄHNRIK fanevekből keletkezett grúz településneveket elemez (133–43).

A 98. számban először DIETER KREMER az újlatin nyelvű európai országok szinkron családnévanyag-gyűjtésének lehetőségeit tekinti át, különös tekintettel Portugáliára. Tanulmányában konkrét példákat is közöl, és bemutatja azok lehetséges értelmezését (9–52). DIETLIND KREMER szászországi példák szinkron elemzésével arra a kérdésre keresi a